

2021

HVAD ER KULTURLIVETS UDFORDRINGER I EN (POST)CORONA TID?

Udgivelse 1 af 2:
Kulturaktørens aktuelle
udfordringer

KURANA

Kultur, analyse og kuratering af viden om dansk kunst- og kulturliv

Kurana er en vidensplatform, der understøtter dansk kunst- og kulturliv. Det gør vi ved at indsamle og skabe omfattende viden om kunst- og kulturlivets værdi, vilkår og udviklingspotentialer - i hele økosystemet. Kurana støtter virksomheder, organisationer og enkeltpersoner, der skal bruge viden i deres virke. Vi hjælper med at navigere den store mængde af viden, der findes på området samt bistår med original forskning og evalueringer.

Kurana vil være den primære videnskurator for det danske kunst- og kulturliv.

Kurana, vores mission og vores produkt Kulturens Videnbank - et opslagsværk over undersøgelser om kunst- og kulturlivets økosystem - er affødt af indsigter, der er opstået som følge af interviews med en bred vifte af kulturaktører i foråret og tidlig sommer 2021.

Tak til alle, der har støttet denne udgivelsesserie.

Indledning og baggrund

Denne udgivelse er rettet mod aktører, der til dagligt arbejder med det kulturelle felt og kulturpolitik, men er også relevant for andre, der er interesserede i at lære om aktuelle forhold i det danske kunst- og kulturområde.

Denne udgivelse er den første af to udgivelser, der har til formål at udforske henholdsvis aktuelle udfordringer i kunst- og kulturbranchen, aktørernes forhold til data og viden samt forholdene mellem aktører inden for branchen.

I denne første udgivelse kan læseren få et hurtigt indblik i de temaer, der opstod under vores interviews med forskellige kulturaktører. Disse samtaler har især afdækket udfordringer - både generelle og coronarelaterede. I det følgende opridses hovedpointerne, set fra kulturaktørernes perspektiv, på de temaer, der italesættes på tværs af aktørernes aktuelle vilkår og oplevelser.

Udgivelse nummer to handler om viden og dokumentation om kunst- og kulturområdet. Temaet er viden og videnskabelse som mulig løsning på kulturaktørers aktuelle udfordringer, opsamlinger på hvordan data og dokumentation kan anvendes som mulig løftestang for de forskellige udfordringer samt viden som redskab til at kunne tale sin egen sag i mødet med politiske aktører.

I denne udgivelse gennemgås en række af danske kunst- og kulturaktørers oplevede udfordringer. Følgende temaer er de store træk og udfordringer, der går på tværs af feltet, mens de enkelte aktører nok vil nok kunne tilføje en lang liste af flere andre problematikker. De store træk, som undersøgelsen har afdækket, er, at:

- Kulturaktørerne på tværs beskriver, hvordan de falder mellem stole inden for flere områder
- Kulturaktørerne på tværs beskriver et behov for en debat om kulturens værdi, og hvordan den måles
- Kulturaktørerne på tværs peger på kulturpolitik og samling i erhvervsorganisationer som en nødvendighed

Om undersøgelsen

14 aktører har deltaget i undersøgelsen og repræsenterer overvejende dansk kunst- og kulturliv på et organisations- og foreningsplan. Disse kulturaktører repræsenterer henholdsvis områderne: Musik, teater, litteratur, billedkunst, videnspædagogiske aktivitetscentre, spillesteder, biblioteker, kulturhusene samt filmproduktion og -formidling. Alle disse aktører er indtænkt i kulturområdet i den forstand, at de bidrager til dannelse og sammenhold blandt borgere. De interviewede personer i undersøgelsen bestrider til dagligt stillinger med ledelsesansvar og stor viden om kulturens dagligdag og udfordringer og er dermed repræsentanter for de respektive 14 kulturaktører fra dansk kunst- og kulturliv.

Tidsrammen for dataindsamlingsperioden (13. april til 25. maj 2021) har desværre ramt oven i ekstraordinær travlhed og pres hos alle kulturaktører, umiddelbart inden og under *den store genåbning* - og derfor har flere andre adspurgte aktører ikke haft mulighed for at deltage. Datagrundlaget er baseret på interviews med de 14 ovenstående kulturaktører. Citater fra de individuelle aktører er anonymiserede så vidt muligt.

Interviewene har været semistrukturerede. Det vil sige, at i interviewene blev en spørgeguide brugt som udgangspunkt for en samtale, og i de forskellige samtaler var der undervejs plads til at udforske de emner, der var relevante for den enkelte aktørs vilkår og holdninger. I udgivelsen vil ordene "interview" og "samtale" begge blive brugt til at henvise til datagrundlaget.

God læselyst
Emilie Kirstine Holse & Mette Kousholt
Kultursociologer, partnere

KURANA

Indholdsfortegnelse

Indledning	1
Baggrund for undersøgelsen	1
Om undersøgelsen	1
Indholdsfortegnelse	2
Kapitel 1: “Det er konkrete og banale problemer vi har. Og det er noget af det, som corona faktisk har vist.”	3
- Kulturen som kasterbold under corona	3
- Kludetæppe- og projektøkonomi	3
- Snævre støttegrundlag og blandet repertoire	4
Kapitel 2: “Vi skal ikke snakke om kulturens værdi for samfundet, men om kulturens værdi i samfundet”	6
- Kulturen er blevet glemt under coronapandemien	6
- (Manglende) politisk prioritering har reel betydning	7
- Ny værdidebat	8
- Indtænkning af kunst og kultur i andre politikområder	9
Kapitel 3: En ny legitimitet - engagement i kulturpolitik og kulturen som erhverv	10
- Kultur som erhverv	11
Opsamling	12

Kapitel 1: “Vi falder igennem nogle normale kasser for, hvordan en almindelig virksomhed eller medarbejder har en økonomi, fordi vi er så atypiske.”

Kulturen som kasterbold under corona

Undersøgelserne viser, at et grundlæggende vilkår, der går igen blandt alle kulturaktører i undersøgelsen er, at de på den ene eller den anden måde falder mellem stole i mødet med offentlige instanser, der har betydning for deres drift og sikkerhedsnet. Disse “stole” er for størstedelen af aktørerne af økonomisk, administrativ og støttemæssig karakter.

Disse udfordringer er generelle vilkår for kulturaktørerne, men coronakrisen har forstærket og fremhævet disse problematikker. Dette kapitel beskæftiger sig med både generelle og coronaspecifikke problemstillinger.

Flere aktører beskriver, hvordan de under coronapandemien især har oplevet at blive sendt frem og tilbage mellem offentlige instanser. Dette opleves på forskellige måder. For eksempel har manglende forståelse for aktørernes økonomiske eller administrative sammensætning betydet, at de har skullet forhandle med flere ministerier og udvalg for at få støtte:

“ Vi har været kasterbold under corona - vi blev først indkaldt til møde i Kulturministeriet, så fik vi at vide, at vi er så kommercielle, at vi hører til under Erhvervsministeriet. Nu er vi kommet tilbage til Kulturministeriet på den måde, at vi går til møder dér nu.
(aktør fra filmområdet)

Andre aktører har oplevet, at det ministerium, der burde tage sig af netop deres forhold, ikke har løftet opgaven tilstrækkeligt, hvorfor aktørerne derfor har måttet ansøge om at blive omfattet af andre instanser for at kunne få hjælpepakker. Ordene “kamp” og “at kæmpe” er ord, der ofte bliver brugt af aktører, når de beskriver deres vej til at blive tilgodeset i regeringens og Kulturministeriets hjælpepakker.

Når aktørerne endelig samles op af et ministerium eller instans, oplever de, at de vurderes til ikke at leve op til kravene om, hvem der må tilbydes hjælpepakker.

Det følgende citat er fra en kulturaktør, der administrativt og lovmæssigt ikke normalt hører under Kulturministeriet, men hvis eget ministerium ikke var en del af forhandlingerne om hjælpepakker til kulturen. Aktøren fortæller, at de videnskapedagogiske aktivitetscentre måtte kæmpe for at komme under den ordning, som Kulturministeriet forhandlede til museerne. Men det kom dem ikke til gode:

“ De pakker, som blev lavet til museerne, kunne vi så ikke bruge efterfølgende. Så vi endte med kun at søge almindelig lønkomensation. Men mange af museerne kunne [heller] ikke bruge de pakker der blev lavet. Der var ikke en god forståelse for, hvordan kulturverden er stykket sammen som virksomhed.
(aktør fra et videnskapedagogisk aktivitetscenter)

Kludetæppe- og projektøkonomi

Aktørernes generelle økonomiske virke og vilkår er karakteriseret ved det, som flere af dem selv betegner som en ‘kludetæppeøkonomi’. Dette betyder, at de, modsat traditionelle lønmodtagere, har flere indtægtskilder, og at disse indtægtskilder ikke nødvendigvis er regelmæssige. En aktør fra teaterområdet forklarer det på denne måde:

“ Jeg tror, det er sigende for vores område, at der er alle mulige kludetæpper for, hvordan man finansierer. Det er svært for nogle af de normale systemer at forstå. Vi falder igennem nogle normale kasser for, hvordan en almindelig virksomhed eller medarbejder har en økonomi, fordi vi er så atypiske.
(aktør fra teaterområdet)

Kludetæppeøkonomien gør sig både gældende på et organisatorisk plan, men også for de individuelle kunst- og kulturskabere, som de organiserede kulturaktører repræsenterer. Den sammensatte økonomi er ikke i sig selv et problem. Udfordringen opstår, når kulturaktørerne bruger mange ressourcer på at navigere i offentlige systemers forskellige regler og rammer, som deres forskellige indtægter skal passe ind i.

En aktør fra litteraturområdet beskriver kunstnerens udfordringer med kludetæppeøkonomien således:

“**Det er konkrete og banale problemer, [som praktiserende kunstnere har]. Ting opfattes på én måde i a-kassen og en anden måde i skattesystemet. Og det er svært at forstå i Kulturministeriet. Det er “tung kost”, og vi har arbejdet i mange år med den der “kludetæppeøkonomi”. Det er meget vanskeligt at gøre noget ved, desværre: Noget er A-indkomst og andet honorar, noget betaler man arbejdsmarkedsbidrag af og andet ikke, noget er momspligtigt, andet er ikke, og mange har ikke råd til en revisor. Vi betaler skat, men bliver ikke betragtet som reelle erhvervsdrivende, og det er noget af det, som coronatiden faktisk har vist.**
(aktør fra litteraturområdet)

Den utilstrækkelige forståelse for kunst- og kulturlivets kludetæppeøkonomi blandt de politiske institutioner har konkret vist sig i designet af hjælpepakkerne under coronakrisen. En aktør fra musikområdet peger på, at man i Kulturministeriet ikke har den fornødne viden om, hvordan en musikers økonomi er sammensat:

“**Det bliver meget tydeligt, når embedsmænd designer hjælpepakker. Der er mange lag, som politikerne ikke forstår. For eksempel viste en undersøgelse lavet af JazzDanmark, at 80% af jazzmusikere har et bijob ved siden af det at være musiker - de er også postbude, chauffører og rengøringsmedarbejdere.**
(aktør fra musikområdet)

De tilsyneladende banale problemer bliver komplekse for kulturaktørerne i mødet med de offentlige instanser. Dette har alvorlige konsekvenser for aktørernes levedygtighed samt deres muligheder for at agere og finde rundt i etablerede systemer. Dette gælder for både organisationer, spillesteder og udøvende kunst- og kulturskabere. En følgevirkning er, at aktørerne bruger mange ressourcer på administration, eftersom der er så mange krav at navigere i. Disse ressourcer går fra det arbejde, som kulturaktørerne er sat i verden for at gøre - at skabe og huse kunst og kultur.

En af de “klude”, der indgår i kulturaktørernes kludetæppeøkonomi, er fondsmidler. Udfordringen ved at leve af fondsmidler er, at disse tit gives til såkaldt nyskabende projekter, men oftest er der mest brug for støtte til drift - især, hvis man har udarbejdet et succesfuldt projekt. En repræsentant fra kulturhusenes område fortæller her, at kulturhusene ufrivilligt sidder fast i en ‘projektøkonomisk (s)tilstand’, hvor de hopper fra “tue til tue”:

“**De fleste vil gerne støtte flotte og nytænkende projekter. Men nogle gange vil man gerne forankre dem, så hvorfor kan vi ikke få lov at fortsætte dem? Det er der ikke den samme prestige i.**
(aktør fra kulturhuse)

Snævre støttegrundlag og blandet repertoire

Kludetæppeøkonomien viser sig også gennem det, som kulturaktørerne beskæftiger sig med. I mødet med instanser, der uddeler støtte, oplever aktører at blive fravalgt med den begrundelse, at ikke de er “genre-rene”. For eksempel tilbyder nogle spillesteder samtidig også foredrag, stand up, andre live formater eller udlejer lokaler for at tjene til huslejen. Disse aktører har udvidet deres repertoire af tilbud for at kunne få det til at løbe rundt økonomisk.

Det sammensatte repertoire bliver af de offentlige instanser brugt som argument for ikke at tildele dem driftsstøtte, og disse aktører oplever derfor at være oppe imod en snæver forståelse af, hvad der er støtteværdigt. Den manglende driftsstøtte gør dog, at aktører er nødsaget til at fortsætte med det, der tiltrækker betalende besøgende - nemlig dét at tilbyde et bredt repertoire af forskellige kulturgener. En aktør fra teaterområdet, som har opgivet at få driftsstøtte efter at være blevet afvist flere gange på grund af deres brede repertoire og sammensatte indtægtsgrundlag, sætter ord på det paradoks, de oplever:

“ **Kulturen har omvendt logik af erhvervslivet. De, der ikke kan køre rundt får støtte, mens dem der finder ud af at klare sig ikke får noget [støtte]. Men i erhvervslivet belønner man dem, der klarer sig godt.**
(aktør fra teaterområdet) ”

Aktøren uddyber, at selv når de i perioder har alle forestillinger udsolgt, betyder det langt fra, at teatret blomstrer, fordi næsten al indtjening går til driftsomkostninger og husleje.

En mellemposition i forhold til denne “genre-renhed” og den medfølgende kludetæppeøkonomi på baggrund af mangel på driftsstøtte fra det offentlige, kan for andre aktører betyde, at de er nødt til at indrette deres kulturtilbud i en “tivoliseret” retning. Med det menes et fokus på aktive oplevelser (i modsætning til statisk udstilling), sensationisering af tilbuddet og en øget kommercialisering af produktet. En repræsentant fra de videnskabelige aktivitetscentre forklarer nærmere:

“ **Det bliver mere “tivoliseret” - vi skal tjene flere penge selv. For eksempel kan Nationalmuseet lukke børn ind gratis, det kan vi ikke. Folk tror, vi er et museum. Men vi tjener 70% af vores indtægt selv, resten kommer fra et lille driftstilskud fra vores kommune og fra undervisningsministeriet. Man kan have nok så fine visioner, men hvis ikke der er penge i kassen, så kan vi ikke betale husleje. Prisindekset går opad, og tilskuddet går nedad. Bare for at nå status quo skal vi hvert år tjene 0,5 mio. kr. mere. Så hvert år skal vi tjene flere penge, få flere gæster og så videre. Så længe vi har det syn på kulturverden, så bliver det mere Tivoli og pølsefabrik.**
(aktør fra videnskabeligt aktivitetscenter) ”

Dette kapitel har vist at kulturaktørernes erfaringer og oplevelser med økonomisk støtte fra de offentlige instanser vidner om, at den politiske økonomi har svært ved at rumme kulturområdet som et erhverv. Disse udfordringer bliver af kulturaktørerne kædet til en større, overordnet diskussion om, hvordan “værdi” måles, og hvad man fra offentlige instansers side skal og bør støtte økonomisk.

Kapitel 2: “Vi skal ikke snakke om kulturens værdi for samfundet, men om kulturens værdi i samfundet.”

13 ud af 14 kulturaktører i undersøgelsen beretter om oplevelser med at være blevet overset, glemt eller overhørt i mødet med de offentlige instanser i forbindelse med at opnå økonomisk kompensation som følge af restriktionerne for kunst- og kulturområdets virke under coronapandemien. Disse oplevelser anser kulturaktørerne for at være et udtryk for et større, overordnet problem: Offentlige instansers syn på kunst- og kulturområdets samfundsmæssige værdi.

Kulturen er blevet glemt under coronapandemien

Ifølge kulturaktørerne har konsekvenserne af coronapandemien aktualiseret et behov for at sætte fokus på kulturens og mange kulturaktørers skrøbelige position og manglende økonomiske sikkerhedsnet. Coronapandemien har således virket som et forstørrelsesglas over kulturaktørernes samfundsmæssige position og vilkår anno 2020/2021. En aktør fra musikområdet udtrykker det således:

“ Hvorfor er kulturen blevet glemt? Det er ikke blevet nævnt én gang. Ingen har det på deres liste over vigtige områder, samtidig med at det er dét, den almindelige dansker bruger. Der har været manglende prioritering fra politisk side og manglende handlekraft fra kulturens (kulturaktørernes) side. Kulturen er jo en del af vores samfund på linje med alt andet. Men det bliver betragtet som noget, man kan lægge til side eller tage med ind [ved lejlighed], på trods af, at man ved, at den kreative industri er en af de største økonomier [i samfundet]. ”
(aktør fra musikområdet)

Under pandemien har kulturaktørerne selv fået øjnene op for disse udfordringer gennem møder med myndighederne, hvor mange har oplevelser med at blive overset, glemt eller overhørt.

En anden aktør, fra teaterområdet, beskriver konsekvenserne af nedlukningen i marts 2020 samt vigtigheden af hjælpepakkerne for overlevelse således:

“ Da landet lukkede ned i marts, gik der lang tid før vi fik støtte. Vi prøvede politisk at lobby og forklare, at vi ikke kunne søge de der ordninger [i Erhvervsstyrelsen]. Og vi (kulturaktører) går konkurs allesammen, hvis ikke der bliver lavet en ordning, og der ville ikke gå lang tid, før vi skulle fyre eller lukke ned. (...) Da landet blev lukket ned, mistede vi 3 mio. på halvanden måned, og så kunne vi jo godt se, hvor det bar hen. Men da hjælpen endelig kom, der begyndte det at blive meget mere roligt. På det tidspunkt havde der været en dialog igang, og vi blev anerkendt for, at vi ikke kunne klare os. ”
(aktør fra teaterområdet)

Flere aktører beskriver disse corona-specifikke oplevelser som et udtryk for et generelt syn på kunstens og kulturens position i samfundet: at det har laveste prioritet sammenlignet med øvrige politiske områder. En aktør eksemplificerer kulturens lave prioritet med en anekdote fra det kommunalpolitiske liv:

“ En kommunalpolitiker sagde til mig engang, at vores område er lige dét, der står oven over eventuelt i dagsordenen på møderne [i kommunalbestyrelsen]. ”
(aktør fra kulturhusene)

Kulturaktørerne anser deres oplevelser med at blive overset, glemt og overhørt som et udtryk for manglende anerkendelse af, at kunst- og kulturområdet har en bærende værdi for et samfund. I forlængelse heraf mener kulturaktørerne, at dette kommer til udtryk ved, at man undervurderer arbejdet med at skabe og formidle kunst og kultur, samt de vilkår, som disse skabelsesprocesser medfører for aktørerne.

(Manglende) politisk prioritering har reel betydning

Flere aktører efterspørger retning og klar politik på kunst- og kulturområdet på et nationalt plan. En aktør fra filmområdet beskriver den nuværende kulturpolitik som passiv og manglende:

“ Kulturministeren italesætter det på den måde, at det er et tilskudsministerium - at nu skal vi sørge for, at der er noget for alle - og ikke noget med, hvordan vil vi præge befolkningen, altså hvad vi vil med kulturen.
(aktør fra filmområdet) ”

En anden aktør, fra biblioteksområdet, peger på modsætningen mellem national og kommunal kulturpolitik:

“ Der er ikke nogle kommuner med respekt for sig selv, der ikke har en kulturpolitik, men der er ikke en national [kulturpolitik].
(aktør fra biblioteksområdet) ”

Kulturaktørernes oplevelse med politisk negligering går hånd i hånd med den hverdag, som kulturaktørerne står i, og det mærkes på mange måder. En aktør fra teaterområdet fortæller, at der er svær adgang til amatørteater i mange lokalområder, og at dette kun er forstærket under corona:

“ Hvis min søn vil spille fodbold, så er det en selvfølge, at kommunen stiller en fodboldbane til rådighed. Men hvis min datter vil gå til teater, så må jeg selv banke en scene op. Her under corona har det været tydeligt, at sport og spejderliv er vigtigere end amatørkultur. Det har vi været lidt harme over.
(aktør fra teaterområdet) ”

Den politiske negligering afspejles ligeledes i mangel på juridisk regulering af enkelte af kulturaktørernes områder. En aktør fra kulturhuse beskriver, at den manglende lovgivning kan føre til økonomiske nedskæringer på deres område:

“ Den helt store udfordring i forhold til kulturhuse er mangel på lovgivning, som gør dem ekstremt sårbare. For eksempel ser man det ved kommunale nedskæringer - det er nemmere at skære på det, der ikke er lovgivet. Så lukker man kulturhuse og lader bibliotekerne tage den opgave. For eksempel med biblioteker, der er der lovgivning, der sikrer dem.
(aktør fra kulturhusene) ”

Foruden en mangel på juridisk beskyttelse oplever andre aktører misforståelser eller fejlopfattelser i forhold til deres specifikke område i mødet med de politiske institutioner:

“ [Vi møder også stereotyper omkring] banale ting såsom “mennesker går ikke i teatret”. Men der er for eksempel sindssygt mange børn, der går i teatret.
(aktør fra teaterområdet) ”

“ Når jeg færdes i den politiske verden støder jeg på fordomme, som ikke er rigtige. I biblioteksbranchen hører jeg folk sige: “De unge bruger ikke biblioteker”. Men en af de største brugergrupper er [faktisk] de unge på ungdomsuddannelserne - så her er der en diskrepans.
(aktør fra biblioteksområdet) ”

Sådanne fejlopfattelser hos de offentlige instanser omkring borgernes brug af kulturtilbud kan i værste tilfælde resultere i, at tildeling af økonomisk støtte bliver vurderet på misvisende antagelser.

Fejlopfattelser i forhold til kunst- og kulturområdet opleves også af flere af kulturaktørerne som antagelser om, at deres virke er drevet af ‘fornøjelse’, ‘goodwill’ eller ‘nebengeschäft’ fremfor en professionalitet, der er specialiseret og tidsmæssigt altopslugende. Det står i kontrast til virkeligheden, hvor der opleves en stor efterspørgsel på kunst og kultur.

Disse fejlopfattelser kan i værste tilfælde resultere i en underkendelse af, hvad det egentlig indebærer at beskæftige sig med kultur. En aktør fra teaterområdet påpeger diskrepansen mellem efterspørgsel på kultur og misvisende antagelser om aktørernes virke:

“ Erhvervslivet skriger sjovt nok efter kurser fra kunstnere, fordi kunstnere har en hjerne der tænker anderledes, end de selv formår. Og alle mennesker skriger på gode film, god musik, liveoplevelser, teater, shows, underholdning. Livet ville ikke blot være fattigt, det ville være direkte ulideligt uden skuespillere, komikere, musikere, tekstforfattere, instruktører, film-folk, teknikere og alt hvad der ellers hører til underholdningsbranchen. Og samtidig kan man som kunstner eller kulturinstitution føle, at der bliver set ned på branchen, fordi `vi jo bare gør det for sjov´.

(aktør fra teaterområdet)

”

Ny værdidebat

Kulturaktørernes oplevelser med manglende anerkendelse gør, at de er blevet optagede af spørgsmålet om kunstens og kulturens samfundsmæssige værdi på ny. Flere aktører oplever, at de kontinuerligt må bevise deres legitimitet og redegøre for, hvordan de tilfører værdi til samfundet:

“ Poul-Erik Tøjner [direktør for Louisiana] skrev for nylig, at `vi skal ikke snakke om kulturens værdi for samfundet, men kulturens værdi i samfundet´. Altså, vi ikke skal snakke om, hvorfor kulturen er vigtig, men tage udgangspunkt i at kulturen er vigtig. Det er dét kultursyn, der mangler.²

(aktør fra musikområdet)

”

Mange kulturaktører oplever, at de ofte skal vise deres værdi for at opretholde en vis legitimitet. Dette oplever kulturaktørerne på et konkret plan som et led i deres daglige virke:

“ Når vores direktør deltager i debatter, skal hun altid svare på spørgsmål som “Hvorfor er teatret vigtigt?

(aktør fra teaterområdet)

”

At en teateraktør afkræves svar på, hvorfor teatret er vigtigt, kan ses som, at de aftvinges at skulle retfærdiggøre deres eksistens. Flere af kulturaktørerne mener, at det, at deres eksistensberettigelse anfægtes, har rod i en manglende påskønnelse og værdisættelse af kunst- og kulturlivet.

Overordnet kan der, ifølge kulturaktørerne, opridses to retninger for, hvordan kulturaktørerne kan opnå mere påskønnelse og anerkendelse i forhold til politisk prioritering. På den ene side er der dem, der peger på, at løsningen findes i at rykke debatten. Fra at debatten handler om, at kunst- og kulturlivet kontinuerligt skal vise sit værd baseret på økonomiske parametre, skal den i stedet tage udgangspunkt i en anerkendelse af, at kunst- og kulturområdet allerede har en iboende værdi i sig selv. “Kulturen i samfundet” frem for “kulturen for samfundet” er et eksempel på dette.

Andre kulturaktører peger derimod på, at vejen til at kunst- og kulturområdet opnår mere legitimitet og dermed politisk prioritering bør ske gennem at kunst- og kulturområdet får bedre indsigt i og viden om deres egen værdi.

Kulturaktørerne har forskellige tilgange og standpunkter omkring, hvad der bør forstås ved “værdi”, og hvordan denne værdi kan, skal og bør undersøges for at opnå mere legitimitet i samfundet.

En aktør fra musikområdet fortæller, hvordan de er optaget af værdispørgsmålet:

“ Vi snakker herinde om, hvordan defineres værdi? Hvad er den langsigtede effekt af for eksempel et orkester, der er ude at optræde? Det siger måske noget om effekten og ikke så meget om værdien. Alle, der diskuterer dette emne siger, at der er en grænse, hvor man ikke kan måle kulturen længere. Tricket er, hvor og hvor langt kan man måle på [kulturens værdi], og hvilke former for måleinstrumenter skal man bruge.

(aktør fra musikområdet)

”

I den forbindelse peger nogle aktører på, at værdispørgsmålet også indebærer ligestilling af forskellige kunst- og kulturområder, at bredde- og finkultur side- og ligestilles, samt en overordnet ligestilling af kunst- og kulturområdet med øvrige politiske områder:

“ Ideelt set kunne jeg godt tænke mig, at der ikke var det her store skel mellem professionelle og amatører - at man mere så det som en helhed og ligesom anerkender værdien af “breddekulturen”, også selvom der ikke nødvendigvis er et kunstnerisk projekt. At det ikke bare bliver sådan, ‘nå ja, det er sådan noget pileflet, hvad er værdien af det?’. Der er mange positive effekter ved, at folk godt kan være engagerede, og at de brænder for det på en anden måde, end at de bare er forbrugere. Også bare at der er bevågenhed - at man bliver lyttet til, når der træffes politiske beslutninger. Jeg kunne godt tænke mig, at vi så kulturen som mere end bare flødeskum, efter motorvejene og sygehusene er finansieret.

(aktør fra kulturhusene)

Nogle kulturaktører indtager en tredje både-og-position, hvor det anses for at være muligt både at stå fast på, at kulturen har værdi i sig selv, samtidig med at der er behov for at skabe mere viden om kulturlivets værdi:

“ Mangler der viden om hvilken værdi kunst og kultur skaber? Ja, det gør der. Der er mange der siger, at kulturen skal ikke vise sin værdi - men det er jo et politisk spørgsmål, vi snakker om; skal vi dokumentere hvad vi kan, eller skal vi holde fast i, at kulturen har værdi i sig selv.

(aktør fra teaterområdet)

Indtænkning af kunst og kultur i andre politikområder

I spørgsmålet om at opnå mere anerkendelse og politisk prioritering ser nogle af kulturaktørerne, at dette kan ske som et led i, at kunst og kultur indtænkes i andre områder i højere grad.

Dette kan for eksempel være i forhold til social- og sundhedsområderne:

“ Jeg har en klar stor interesse i, at kulturen kobler ind i andre dagsordener, for eksempel kultur og sundhed, kultur og socialt - dér, hvor undersøgelser kan nedbryde de siloer, vi møder andre steder. Det ville være et bredt kulturperspektiv.

(aktør fra biblioteksområdet)

“ Vi skal lave en opdatering af folkeoplysningsloven: Idræt er nævnt mange steder, men der står ikke amatørkultur nogle steder. Det ville for eksempel hjælpe, hvis vores område blev nævnt i folkeoplysningsloven.

(aktør fra teaterområdet)

I forlængelse heraf fortæller en aktør fra biblioteksområdet, at kultur blev en del af den seneste folkesundhedslov, men at dette ikke vækker en udelt begejstring i det brede kulturliv:

“ [Jeg ved], at for eksempel udøvende kunstnere er angste, fordi de er bange for, at andre [på den måde] skal styre deres kunst. Men kulturen har en værdi i sig selv.

(aktør fra biblioteksområdet)

Mens nogle kulturaktører er positive stemte over for, at kultur indtænkes i andre politiske områder, er andre mere skeptiske. En aktør fra teaterområdet forklarer det således:

“ Vi kan være bange for at spænde kunsten for en vogn for instrumentalisering, for eksempel i forhold til sundhed, sådan noget som krigsveteraner og så videre. (...) Det er en afledt effekt af, at kunst bidrager med helbredelse (healing). Vi ser kunsten som en empatimaskine, fordi man øver sig i at være i forskellige menneskers følelsesliv, vi spejler os selv og det viser os andre horisonter.

(aktør fra teaterområdet)

At kunst har den egenskab at bidrage med velvære og helbredelse er et fordelagtigt biprodukt, hvor aktører her kan være bekymret for, at noget går "tabt" eller "bliver taget fra" kunsten, når det indtænkes i og kobles til andre politikområder. Alligevel ser nogle aktører, at kunsten kan sættes på værdi, uden at den instrumentaliseres. En aktør fra teaterområdet uddyber:

“ Vi er meget optagede af kunstens betydning og værdi. (...) For eksempel både kunstens betydning for den enkelte, men også hvorfor samfundet har brug for kunsten - hvad bidrager kunsten med i vores samfund. Det kan være at sparke og provokere, men også at kunsten samler os. En form for fælles referenceramme.

(aktør fra teaterområdet)

”

I takt med den oplevede politiske negligering og værdispørgsmålet, italesætter kulturaktører et stigende behov for, at aktørerne selv engagerer sig i kulturpolitik. Herunder er der nu stemmer, der mener, at kulturlivet må til at se sig selv som et erhverv.

Kapitel 3: "Kulturlivet har altid været for dårlige til at tale sig selv op."

Blandt kulturaktørerne i undersøgelsen italesættes et voksende behov for og bevægelse mod en nytænkning af kulturens plads i politik og i erhvervslivet. Det har været undervejs i årevis, men coronakrisen har skærpet behovet for ændring. De nuværende politiske og erhvervsmæssige vilkår for kulturen fungerer nemlig ikke for dem, der skaber kulturen. I interviewene blev aktørerne spurgt om, hvordan det vil være for dem, når kulturen generelt har den anerkendelse, den fortjener. I denne sammenhæng var det især kulturpolitik, der fyldte hos aktørerne. Generelt oplever aktører ikke, at anerkendelsen mangler blandt forbrugere - det er politisk prioritering, der mangler - som en aktør fra musikområdet beskriver:

“Det, der er behov for er, at kultur bliver en klar politisk prioritering. Det handler ikke om, at vi skal have anerkendelse, fordi vi arbejder med kultur, men det handler om, at kultur skal vi have en klar vision for.

(aktør fra musikområdet)

”

Dette citat repræsenterer stemmer indenfor et bredt kulturområde der ønsker, at der på nationalt niveau skabes en plan eller en retning for, hvordan vi i Danmark vil have, at vores kunst og kultur skal udvikle sig.

En aktør fra litteraturområdet, der har beskæftiget sig med kulturpolitik, beskriver den nuværende model for kulturpolitik som 'outsourcing'. Aktøren vurderer, at kulturpolitik de facto outsources til fonde, eller, som i aktørens eksempel, til Statens Kunstfond, hvilket i praksis betyder, at:

“Det bliver kunstens "Team Danmark" - så får man typisk en elitær kunst, hvor det er kunstnerne, der stræber efter det ypperste.

(aktør fra litteraturområdet)

”

Dette medfører blandt andet, at kun en snæver type kunst tilgodeses, samtidig med at det lægger et pres på kulturskabere. Samme aktør peger på en anden konsekvens ved en manglende national kulturpolitik.

Kunstens og kulturens utilstrækkelige inkludering i politik betyder, at:

“ Der er et eller andet skisma mellem, at man gerne vil have, at kunsten skal være for alle, men man vil ikke give de basale sociale rettigheder, som kan forsikre kunstneres livsgrundlag (...) For kunstnerne sker der er en uheldig sammenblanding. Vi betaler skat, men bliver ikke betragtet som reelle erhvervsdrivende, og det er noget af det, som coronatiden faktisk har vist.

(aktør fra litteraturområdet)

”

I lyset af ovenstående kommer lidt over halvdelen af de kulturaktører, der indgår i denne undersøgelse, ind på behovet for øget politisk engagement fra kulturlivets side. Der er blandt andet en oplevelse af at være nødsaget til at engagere sig mere, end de har lyst til, som følge af coronakrisen, mens andre har arbejdet på at opnå kulturpolitisk indflydelse i flere år. Øget kulturpolitisk engagement indebærer ifølge aktørerne, at man byder sig til: At man deltager, og at man markerer sig, for at blive hørt - eller at *noget* i hvert fald gør det:

“ Vi trænger gevaldigt til nogle ambassadører - som ikke selv er udøvende, som kan tale branchens sag, og hive det op fra 'hobbyplan' til noget anerkendelsesværdigt og respektfuldt på linje med alle andre brancher.

(aktør fra teaterområdet)

”

En håndfuld af disse aktører nævner, at de tidligere har brugt eller i fremtiden ønsker at bruge undersøgelser i forbindelse med kulturpolitisk arbejde.

En aktør fra litteraturområdet fortæller, at de brugte en specifik undersøgelse om netop deres område til at gøre Kulturministeriet opmærksom på, at de opsatte kriterier for at søge hjælpepakker ikke var forenelige med kunstneres faktiske økonomiske levevilkår:

“ Under pandemien matchede Kulturministeriets udspil til hjælpepakker ikke altid kulturlivets behov lige godt. Fx var indtægtskravet i det første udspil til coronahjælp så højt, at det ikke afspejlede virkeligheden. Det krav blev sat ned, bl.a. fordi der ligger en undersøgelse, som viser, at en del kunstnere indenfor vores område kun tjener 100.000 kr. om året.

(aktør fra litteraturområdet)

Overordnet er der blandt de aktører, der italesætter behovet for kulturpolitisk engagement, et ønske om, at andre end dem selv løfter denne opgave. Dette gælder også de aktører, der selv er kulturpolitisk aktive.

Kultur som erhverv

Mange aktører mener nu, at det er på tide at begynde at se på kulturlivet som et erhverv - også internt - for at begynde at ændre de vilkår, som kulturaktører lever med. Dette indebærer, at kulturaktørerne begynder at opfatte sig selv som en del af et erhverv, og at omverdenen gør det samme. For de enkelte kulturaktører ser det dog forskelligt ud. Dem, vi har talt med, benytter sig således for eksempel af at melde sig ind i erhvervsfokuserede netværk, at træne deres medlemmer i at tænke på markedsvilkår eller igangsætte forskningsprojekter:

“ [Vores område] er også et erhverv. Vi skal have et skift i fortællingen om kunst henimod, at det er et helt almindelig erhverv, der kan fungere med kommercielle mekanismer. Kulturlivet har altid været for dårlige til at tale sig selv op.

(aktør fra musikområdet)

Dansk Erhverv nævnes blandt en lille skare af aktørerne, især Oplevelses- og Turismentetværket. Der er dog blandede meninger om, hvorvidt Dansk Erhvervs initiativer kan favne og repræsentere alle kulturaktørers interesser.

En aktør fra musikområdet kan se fordele ved initiativerne:

“ Politisk er der ting, der bliver rykket lidt. Dansk Erhverv har jo også nedsat en gruppe, der skal være med til at prøve at være mere politisk - det synes jeg virker fornuftigt (...) Man tænker mere analytisk og mere kommercielt ind i det. Det har været i gang [i noget tid], og nu bliver det mere systematiseret.

(aktør fra musikområdet)

En aktør fra filmområdet har dog svært ved at se fordele ved initiativer:

“ Dansk Erhverv forsøger at samle kulturlivet, men det at forme et fælles grundlag er svært. De skal ikke udtale sig på vegne af mig, medmindre jeg er enig.

(aktør fra filmområdet)

Andre stemmer mener dog, at der er brug for en separat institution, der kan fungere som en erhvervsmæssig og politisk driver for kunst- og kulturområdet specifikt. Flere aktører drager paralleller mellem det at være et erhverv og så politisk indflydelse. Dette kommer til udtryk blandt aktørerne på to forskellige måder især.

For det første italesættes en forbindelse mellem det at være et erhverv og politisk indflydelse gennem sammenligninger med andre erhvervsvilkår og muligheder for at opnå støtte under coronapandemien. Rationalet er, at andre brancher var bedre stillet, fordi de internt og eksternt blev set som et erhverv og kunne tale deres sag blandt erhvervsorienterede politikere:

“ Der kan man ønske, at man har Dansk Kulturindustri ligesom man har Dansk Erhverv. Hvis man er en kulturinstitution, er det politiske arbejde ekstremt vigtigt for at blive hørt. Der skal være nogle, der samlet set kan lægge pres på Kulturministeriet. Man kan se her under denne her krise, at mange erhvervsorganisationer er rigtig stærke til at komme hurtigere frem i køen i forhold til at lukke op. Der var vi meget bagud.

(aktør fra videnspædagogisk aktivitetscenter)

Den anden måde, hvorpå parallellen mellem at være et erhverv og politisk indflydelse kommer til udtryk på, lægger opad førstnævnte. Det handler dog specifikt om at det, at aktører fra kunst- og kulturområdet internt begynder at betragte egen branche som et erhverv, er forbundet med at drive lobbyarbejde. Dette kræver dog, at kulturaktører kan samles - eller at der i det mindste er nogen, der kan tale med en samlet stemme på tværs af de mange vilkår og interesser, der er i branchen:

“ Der mangler politisk viden om, hvor mange nuancer der er i kulturbranchen, og der mangler klar lobbyisme fra kulturbranchen, modsat idrætten. Vi har ikke en samlet stemme.

(aktør fra musikbranchen)

”

De adspurgte kulturaktører beskriver således et behov for øget politisk opmærksomhed og prioritering, samt behovet for at kulturen nu bliver set som et erhverv. En reel politisk stillingtagen til kunst- og kulturlivet og et nyt syn på området som et erhverv vil på et symbolsk plan betyde anerkendelse af aktørers vilkår og væren. På et praktisk plan vil det betyde juridisk beskyttelse, økonomisk sikkerhedsnet og støtte til fortsat drift.

Opsummering

Kapitel 1

- Kulturaktørernes oplevelser under coronapandemien har virket som et forstørrelsesglas på deres generelle vilkår og udfordringer
 - Kulturaktører oplever negligering og manglende prioritering fra politisk side
 - Kulturaktørernes virke er baseret på en "kludetæppeøkonomi", hvilket den politiske økonomi, fonde og puljer har svært ved at rumme
 - De falder ofte mellem stole mellem forskellige instanser og bruger derfor mange ressourcer på at navigere i diverse systemer
 - Under coronapandemien medførte det bl.a., at hjælpepakker ikke blev designet efter kulturaktørernes faktiske vilkår
 - En del af kulturaktørernes kludetæppeøkonomiske vilkår bunder i, at det er svært at opnå driftsstøtte
 - Dette kan medføre, at kulturaktørerne baserer deres udbud på et bredere repertoire eller føler sig nødsaget til at indrette det i en mere "tivoliseret" retning end ønsket

Kapitel 2

- Kulturaktørernes oplevelser i mødet med det politiske system under coronapandemien har affødt en revitalisering af debatten om kulturens værdi
 - Oplevelser med at være blevet glemt og negligeret ses som et udtryk for, at kunst- og kulturområdet har laveste prioritet til sammenligning med andre politikområder
 - Kulturaktørerne peger på, at der blandt offentlige instanser generelt mangler viden om kunst- og kulturområdets økonomiske vilkår og skabelsesprocesser
 - Dette viser sig bl.a. ved antagelser og fejlopfattelser om aktørernes virke blandt offentlige instanser
 - Kulturaktørerne opfatter negligeringen som mangel på anerkendelse af, at kunst- og kultur har en bærende værdi for samfundet
 - De oplever, at de kontinuerligt skal bevise deres legitimitet og redegøre for, hvordan de tilfører værdi til samfundet
 - For at kunst- og kulturområdet kan få højere status vil kulturaktører beskæftige sig mere med spørgsmål og undersøgelser omkring kunst- og kulturområdets værdi
 - De har imidlertid forskellige tilgange til, hvordan værdi bør defineres, og hvordan kulturens samfundsværdi kan, skal og bør undersøges
 - Nogle aktører mener, at kulturen i højere grad skal måles ud fra økonomiske parametre
 - Andre kulturaktører mener, at man skal stå fast på, at kulturen har en iboende værdi i sig selv
 - En tredje gruppe advokerer for en både-og-tilgang
 - Mere legitimitet og anerkendelse kan findes i at koble kulturen til andre politikområder såsom social- og sundhedsområderne
 - Denne tilgang er der dog imidlertid ikke enighed om blandt aktørerne

Kapitel 3

- Kulturaktørernes oplevelser og den efterfølgende refleksion over værdispørgsmålet har for mange skærpet et behov for at deltage i kulturpolitik
 - Nogle gør dette af lyst, mens andre italesætter det som en nødvendighed
 - Deltagelse ses på flere måder: Det kan gøres ved simpelthen bare at melde sig på banen, ved at opsøge politikere i konkrete sager eller ved at organisere sig i nye eller eksisterende netværk
 - Coronapandemien og kulturaktørernes oplevelser herunder har betydet, at behovet for at fremhæve kulturen som et erhverv føles presserende
 - Aktørerne italesætter, at det både er eksternt og internt, at holdningen til kulturen skal ændres
 - Dette betyder på den ene side, at der er brug for en anerkendelse af de vilkår, som kulturaktører opererer på
 - Det betyder på den anden side, at der kan være behov for at kulturaktører begynder at operere mere på markedsvilkår